

Emilia Żyłkiewicz-Płońska

Uniwersytet w Białymstoku, Wydział Pedagogiki i Psychologii, Katedra Edukacji Międzykulturowej

ORCID: 0000-0002-7864-4821

Profile identyfikacyjne młodzieży akademickiej z wybranych krajów Unii Europejskiej

ABSTRAKT: Postępujące procesy globalizacji i integracji państw w struktury ponadnarodowe sprzyjają ruchliwości społecznej. W ten ogólnoswiatowy trend wpisują się również uczelnie wyższe poprzez umożliwianie m.in. studentom partycypowania w międzynarodowej mobilności edukacyjnej. Zakładam, że okresowe przebywanie w środowisku odmiennym kulturowo, wzmożone kontakty z przedstawicielami innych kultur oddziałują na kształtowanie się poczucie tożsamości jednostki. Podstawę teoretyczną tekstu stanowi Koncepcja profili identyfikacyjnych autorstwa Mirosława Sobeckiego (2007, 2009). Badania prowadzone były z wykorzystaniem metody sondażu diagnostycznego z zastosowaniem techniki ankiety wśród studentów z Belgii, Litwy i Polski. Z badań wynika, że młodzież akademicka uczestnicząca w międzynarodowej mobilności edukacyjnej, doświadczając kontaktów z przedstawicielami innych kultur, poszerza swe poczucie tożsamości o sferę euroglobalną, jednocześnie zachowując poczucie tożsamości lokalno-regionalnej i narodowej. Może to świadczyć o tym, że studenci rozbudowują swoje poczucie tożsamości w kierunku tożsamości otwartej i wielowymiarowej.

SŁOWA KLUCZOWE: profile identyfikacyjne, młodzież akademicka, międzynarodowa mobilność, studium porównawcze

Kontakt:	Emilia Żyłkiewicz-Płońska emiliazylkiewicz@wp.pl
Jak cytować:	Żyłkiewicz-Płońska, E. (2019). Profile identyfikacyjne młodzieży akademickiej z wybranych krajów Unii Europejskiej. <i>Forum Oświatowe</i> , 31(1), 155–166. https://doi.org/10.34862/fo.2019.1.10
How to cite:	Żyłkiewicz-Płońska, E. (2019). Profile identyfikacyjne młodzieży akademickiej z wybranych krajów Unii Europejskiej. <i>Forum Oświatowe</i> , 31(1), 155–166. https://doi.org/10.34862/fo.2019.1.10

WSTĘP

Młodzież akademicka w okresie międzynarodowej mobilności edukacyjnej doznaje życia w odmiennym kulturowo społeczeństwie przyjmującym, jak również doświadcza kontaktów m.in. z innymi studentami, pochodzącymi często z wielu krajów Europy i świata. Zakładam, że mobilni studenci żyjąc w kształtujących się społeczeństwach wielokulturowych i doświadczając sytuacji zmiany kulturowej, stają przed dylematem ponownej redefinicji własnego poczucia tożsamości. „Sytuacja zmiany kulturowego kontekstu procesów tożsamościowych skłania do przeanalizowania elementów konstytuujących poczucie tożsamości jednostki jako praktyki poznawczej, ze szczególnym uwzględnieniem jakości kryzysu tożsamości, będącego konsekwencją naruszonej integralności człowieka i jego «Ja» w sytuacji zmiany kulturowej” (A. Cybal-Michalska, 2010, s. 15). W momencie doświadczania zmiany kulturowej człowiek znajduje się w nowej sytuacji społeczno-kulturowej, w której dotychczasowe identyfikacje społeczne zmieniają poziom swego znaczenia, a zinternalizowane wzory kulturowe przestają obowiązywać. Owa zmiana powoduje konieczność poszukiwania, definiowania i rozumienia samego siebie poprzez autoidentyfikacje wynikające z doświadczania funkcjonowania w jakże odmiennej od własnej przestrzeni społeczno-kulturowej. Doświadczanie życia w odmiennej kulturowo przestrzeni może się przyczyniać do poszerzenia, rozbudowania i zwielokrotnienia poczucia tożsamości w jej kulturowym wymiarze.

Tożsamość społeczno-kulturowa w kontekście interakcji

W literaturze przedmiotu najczęściej odnaleźć można dwie główne perspektywy rozumienia i analizowania tożsamości. Pierwsza, jednostkowa, łączy w sobie właściwości psychiczne z cechami fizycznymi. Druga, społeczno-kulturowa, wynikająca z przynależności do poszerzającego się w ciągu życia spektrum grup społecznych i z bezpośrednimi odniesieniami do wartości kulturowych, wynikającymi ze specyfiki społeczeństwa i kultury, w której człowiek wzrasta, wychowuje się i żyje.

Łączne analizowanie zjawisk społecznych i kulturowych postuluje Antonina Kłóskowska (1982, s. 45–46). Według tej autorki próba rozdzielenia obu elementów może doprowadzić do wyodrębnienia bardzo wąskich kategorii, które okazują się mało znaczące dla rozwoju kultury i życia społecznego. Trudno jest dokonać rozwarstwienia i odseparowania sfery społecznej od kulturowej, ponieważ określone

grupy społeczne, do których w procesach socjalizacji i wychowania jesteśmy włączani, zanurzone są w określonym systemie kultury. „Te same jednostki należą jednocześnie do systemu społecznego i do jego systemu kultury, łącznie tworzą system społeczno-kulturowy” (Dyczewski, 1995, s. 43–45). Podobnie oba elementy tożsamości w sposób wzajemnie od siebie zależny i powiązany postrzega Jerzy Nikitorowicz, pisząc, że tożsamość człowieka zawsze „kształtuje się w określonej grupie, pod wpływem określonej kultury. Nie ma możliwości tworzenia obrazu siebie, koncepcji siebie czy identyfikowania się (przynależności), jeżeli nie ma grupy odniesienia, osób znaczących, dziedzictwa kulturowego” (2009, s. 334–335). Danuta Markowska (1999) wskazuje na uwikłanie tożsamości kulturowej w kontekst społeczny, że jest ona pozyskiwaniem świadomości, która wiąże jednostkę z określoną grupą lub zbiorowością, a zarazem wyodrębnia ją od przedstawicieli innych grup lub zbiorowości. Natomiast Hanna Mamzer zakłada, że tożsamość kulturowa jest „konstruktem łączącym dwa poziomy funkcjonowania: poziom jednostkowy (do którego bardziej odnosi się samo pojęcie tożsamości rozumianej jako poczucie stałości, spójności i ciągłości) i poziom społeczny, do którego nawiązuje pojęcie kultury rozumianej jako system norm i wartości oraz sposób interpretowania rzeczywistości akceptowanych przez daną grupę” (2002, s. 108–109).

Na Światowej Konferencji Polityki Kulturalnej w 1982 roku w Meksyku doprecyzowano ramy pojęciowe i granice zagadnienia tożsamości kulturowej w kontekście społecznym. Stwierdzono, że tożsamość kulturowa obejmuje

obronę tradycji historii i moralności, duchowych i etnicznych wartości, które są przekazywane z pokolenia na pokolenie, nie mogą jednakże nigdy oznaczać nieograniczonej wierności wobec tradycji i przeszłości, nie mówiąc o stagnacji. Wprawdzie tożsamość włącza dziedzictwo starych czasów, ale obejmuje również współczesność, kreatywność dzisiejszości i najważniejsze cele i wartości jutra, ponieważ życie kulturalne i społeczne jest dynamiczne. Tożsamość kulturowa jest dla każdego człowieka pewnego rodzaju punktem odniesienia, przez który ustala on swój pozytywny lub negatywny stosunek do wspólnoty i świata” (UNESCO, 1983, s. 20–21).

Rozważania nad poczuciem tożsamości społeczno-kulturowej usytuowałam w interakcjonizmie symbolicznym, który zakłada niezbędność uczestnictwa człowieka w procesie przyjmowania ról społecznych na poszczególnych etapach życia, konieczność występowania „znaczących innych” oraz grup odniesienia, różniących się od podmiotu, który w efekcie spotkania i interakcji społecznych generuje zestaw określeń, tworzących dynamiczną postać autoidentyfikacji. Poczucie tożsamości człowieka jest nieustannie redefiniowane przez uczestniczenie w interakcjach i przypisywanie sobie nawzajem, jak również w stosunku do siebie doraźnych znaczeń, zgodnie z którymi „(...) znaczenie jest rezultatem procesu interakcji między ludźmi” (Blumer, 2007, s. 7). Zatem znaczenie obiektu fizycznego, istoty ludzkiej czy obiektu abstrakcyjnego w określonej kulturze budowane jest w oparciu o „(...) kreacje two-

rzone w trakcie i za pomocą czynności definicyjnych ludzi wchodzących z sobą w interakcje” (*ibidem*). Konsekwencją interakcji, w której uczestniczyły podmioty, jest proces interpretacji owych znaczeń i ich internalizacja, przejawiająca się następnie w podejmowanych przez nie działaniach.

Na dynamizm procesu nabywania tożsamości wskazuje fakt oraz założenie, że u jego podstaw leży interakcja, a zatem dynamiczny proces dziejący się w momencie kontaktu co najmniej dwóch osób odmiennych, w przypadku badanej młodzieży akademickiej – odmiennych kulturowo. Rytm, tempo i dynamizm współczesnego życia dostarcza możliwości studiowania i pracy oraz zamieszkiwania w różnych miejscach świata, co sprzyja interakcjom z reprezentantami innych kultur.

Warunkiem niezbędnym do nabywania tożsamości społeczno-kulturowych jest otwartość podmiotu na kontakt. Spotkanie nie jest możliwe, jeżeli człowiek nie jest na nie gotowy, nie wyraża chęci czy nie osiągnął minimalnego poziomu otwartości, wymaganego do prowadzenia dialogu.

Zmiany w poczuciu tożsamości dokonują się zawsze w relacji do określonego zjawiska czy podmiotu, z założenia odmiennego od osoby podejmującej refleksję o własnej tożsamości. Wysiłek twórczego samookreślenia się jest procesem „(...) stawiania się i wyboru siebie, proces, który spaja i integruje różnorodne, cząstkowe identyfikacje w coś, co jest czymś więcej, niż ich prostą sumą” (Jawłowska, 2001, s. 55). Leon Dyczewski (2000) zauważył, że tożsamość kulturowa odradza się i wzbogaca w wyniku kontaktów z tradycjami i wartościami innych narodów. Jerzy Nikitorowicz podkreśla ważność i wartość „Innego” w procesie budowania tożsamości, poprzez wskazanie, że „świadomość tożsamości kulturowej jest wynikiem kontaktu z inną grupą, sposobem określania samego siebie przez przynależność do różnego typu grup społecznych. (...). Identyfikacja ze swoją grupą wymaga istnienia innych, obcych grup, w relacji do których proces identyfikacji nabiera sensu” (2001, s. 70). Człowiek najczęściej dokonuje twórczych refleksji nad samym sobą, w momencie doświadczania odmienności. Studenci, którzy zdecydowali się na uczestnictwo w mobilności edukacyjnej i wyjechali studiować do innego kraju, doświadczają oddziaływania wobec nich wszelkich odmienności, w tym kulturowych. Proces budowania tożsamości jednostki dokonuje się na etapie wyjścia dalej, poza perspektywę jednakowości, jak również w momencie gotowości do interakcji, co więcej, może również stanowić wynik owej interakcji. Podsumowując, można stwierdzić, że procesy interakcji mają podstawowe znaczenie dla kształtowania tożsamości (Malewska-Peyre, 1992).

Doświadczanie życia w przestrzeni wielokulturowej uruchomiło procesy związane z poczuciem odrębności i kreowaniem własnego „Ja” oraz spowodowało kształtowanie tożsamości podwójnej, rozproszonej czy rozszczępionej (Nikitorowicz, 2002). Claudio Magris twierdzi, że „autentyczna tożsamość przypomina matryoszkę: jedna zawiera w sobie drugą i sama z kolei mieści się w większej. Bycie Lombardczykiem ma sens jedynie wtedy, kiedy jest się i czuje również Włochem, a to oznacza także bycie Europejczykiem. Nasza tożsamość jest zarazem regionalna, narodowa (...) i europejska” (2009, s. 20).

KONCEPCJA PROFILI IDENTYFIKACYJNYCH

W celu zdiagnozowania poczucia tożsamości społeczno-kulturowych badanej młodzieży akademickiej z wybranych krajów Unii Europejskiej posłużyłam się **Koncepcją profili identyfikacyjnych** autorstwa Mirosława Sobieckiego (2007, 2009). Jej autor zakłada, że „profil identyfikacyjny informuje o wzajemnych relacjach poszczególnych wymiarów identyfikacyjnych w deklaracjach pojedynczego człowieka” (2009, s. 39). Ponadto, „idea profilu identyfikacyjnego polega na ukazaniu (...) ważnych sfer identyfikacyjnych we wzajemnym powiązaniu” (*ibidem*, s. 40). Za pomocą profili identyfikacyjnych nie można pokazać natężenia identyfikacji w badanej grupie, natomiast informują nas one o wzajemnych relacjach występujących w poszczególnych wymiarach identyfikacyjnych.

W koncepcji wyodrębnione zostały cztery wymiary identyfikacji: regionalny, religijny, narodowy i euroglobalny oraz założono, że teoretycznie mogą wystąpić następujące cztery sytuacje:

1. Profil wyrównany (brak dominacji jakiegokolwiek wymiaru);
2. Profil z jedną dominantą (dominacja jednego wymiaru);
3. Profil z podwójną dominantą (jednakowo silna dominacja dwu wymiarów);
4. Profil z wycofaną jedną sferą (wycofanie jednego wymiaru przy równej sile pozostałych).

Profil wyrównany dotyczy osób, które z równą siłą wyrażają swą przynależność do poszczególnych sfer identyfikacji. Profil z jedną dominantą występuje w przypadku, gdy jednostka eksponuje jeden, wybrany wymiar identyfikacji. Profil z podwójną dominantą odzwierciedla te sytuacje, w których jednostka z jednakową siłą preferuje dwa wymiary identyfikacji własnej. Natomiast w przypadku, gdy osoba defaworyzuje jeden wymiar identyfikacji, mamy do czynienia z profilem z wycofaną jedną sferą.

Identyfikacje o charakterze kulturowym łączą w sobie wymiary związane z poczuciem przynależności do określonego miejsca, terytorium, które może być egzemplifikowane poprzez przynależność do małej ojczyzny, określonego narodu lub narodów, szerzej do Europy i świata, jak również wątki o charakterze duchowym, które dotyczą określonego nurtu, wyznania czy religii. Wynika to z faktu, że człowiek w toku swojego życia nabywa zdolności do integracji różnych aspektów i wymiarów identyfikacji.

Współcześnie, w dobie procesów związanych z integracją europejską, szczególnie nasilonych migracji międzynarodowych, jak również okresowej mobilności, można przypuszczać, że kategoria autoidentyfikacji związanych z makrokulturową przestrzenią funkcjonowania człowieka (euroglobalną) może przybierać na znaczeniu.

METODOLOGIA BADAŃ WŁASNYCH

Podstawową metodą w przeprowadzonych eksploracjach badawczych był **sondaż diagnostyczny**, ze względu na przyjęcie za przedmiot badań stosunkowo nowego i w sposób niewyczerpujący scharakteryzowanego zagadnienia, jakim jest ‘poczucie tożsamości społeczno-kulturowej młodzieży akademickiej z wybranych krajów Unii

Europejskiej⁷. W badaniach wykorzystałam **kwestionariusz ankiety** (wraz ze skalowaniem) w celu zebrania informacji o częstości deklarowania posiadania poszczególnych komponentów poczucia tożsamości społeczno-kulturowej badanych studentów.

Realizowanie międzynarodowych badań porównawczych wymagało spełnienia dwóch warunków, a mianowicie: ekwiwalencji i kontekstualności. Warunek ekwiwalencji został spełniony ze względu na przyjęcie założenia o porównywaniu tego samego zagadnienia oraz sposobu i czasu prowadzenia badań. Przedmiotem badań było poczucie tożsamości społeczno-kulturowej młodzieży akademickiej. Badani studenci mieli za sobą doświadczenia co najmniej sześciomiesięcznego okresu mobilności w Programie „Uczenia się przez całe życie” Erasmus. Moment badań został wyznaczony w przedziale od 6 do 12 miesięcy po zakończeniu realizacji programu Erasmus i powrocie do kraju pochodzenia studenta. Wyznaczony okres podyktowany był potrzebą czasu na ponowną aklimatyzację w kraju pochodzenia, podczas którego następują procesy analizy i interpretacji zdarzeń mających miejsce podczas studiowania w innym kraju. Może to powodować formułowanie wniosków wynikających z uczestnictwa w mobilności edukacyjnej.

Czynności badawcze prowadzone były w języku angielskim. Wszyscy badani studenci posługiwali się językiem angielskim, jako językiem obcym. Zapewniało to utrzymanie takiego samego stopnia trudności w udzielaniu odpowiedzi na zadane pytania w kwestionariuszu ankiety.

Wymóg kontekstualności związany jest z potrzebą osadzenia badanych zjawisk w kontekstach kulturowych, społecznych, politycznych, ekonomicznych czy religijnych poszczególnych krajów. Chcąc spełnić warunek kontekstualności badań, konsultowałam się z nauczycielami pracującymi na uczelniach wyższych, jak również w szkołach średnich (sędziowie kompetentni) w Belgii, na Litwie i w Polsce na etapie konstruowania narzędzia badawczego, a następnie przy interpretacji wyników badań. Podczas prowadzenia badań porównawczych zachowałam podstawową ich strukturę, obejmującą trzy fazy: deskrypcję, interpretację oraz jukstapozycję (polegającą na porównaniu przez przeciwstawienie, zestawienie danych zgromadzonych w poszczególnych krajach, z uwzględnieniem właściwych kontekstów) .

RESPONDENCI

Badaniami empirycznymi o charakterze porównawczym objęłam 307 studentów programu Erasmus. Badana młodzież akademicka pochodziła z trzech celowo wybranych krajów Unii Europejskiej – Belgii (część flamandzka), Litwy i Polski.

Decyzję wyboru krajów, w których prowadzono badania, uzasadniam skrajnie odległym momentem akcesji do struktury Unii Europejskiej: Belgia (1957), Litwa i Polska (2004), co związane jest z różnym stopniem demokratyzacji społeczeństw i rozwojem społeczeństwa obywatelskiego. Przy doborze krajów wzięłam również pod uwagę różnice w warunkach ekonomiczno-gospodarczych poszczególnych państw. Dodatkowy argument stanowi specyfika zróżnicowania kulturowego dwóch grup państw. Belgia stanowi przykład kraju, którego tereny zamieszkuje wielu przedstawicieli odległych

kręgów kulturowych. Natomiast mniejszości narodowe czy etniczne zamieszkujące Litwę i Polskę w większości pochodzą ze zbliżonych kręgów kulturowych. Trzecim, i zarazem ostatnim argumentem jest odwrotnie proporcjonalna liczba studentów przyjeżdżających i wyjeżdżających na okresy mobilności edukacyjnej z obu państw. Belgia stanowi egzemplifikację trendów mobilności w wielu krajach Europy Północnej i Zachodniej (Danii, Wielkiej Brytanii, Irlandii, Niemczech czy Szwecji), gdzie saldo mobilności jest dodatnie, zatem więcej studentów przyjeżdża niż wyjeżdża w celu uczestnictwa w programie Erasmus. Natomiast na Litwie i w Polsce, podobnie jak w innych krajach Europy Środkowej i Wschodniej (Czechy, Słowacja, Bułgaria czy Rumunia) saldo mobilności jest ujemne, co w analogicznej interpretacji oznacza, że mniej studentów przyjeżdża niż wyjeżdża i uczestniczy w programie Erasmus.

**PROFILE IDENTYFIKACYJNE MOBILNEJ MŁODZIEŻY AKADEMICKIEJ
Z BELGII, LITWY I POLSKI**

Z danych badań zamieszczonych w tabeli 1 wynika, że wszystkie piętnaście możliwe do wyodrębnienia profile identyfikacyjne były obecne wśród badanych studentów programu Erasmus. Ze względu na najczęstsze występowanie komponentu euroglobalnego w poniższych analizach skupiłam się na sześciu najczęściej pojawiających się profilach identyfikacyjnych wśród ogółu badanych.

Tabela 1. Profile identyfikacyjne badanych studentów programu Erasmus z wybranych krajów Unii Europejskiej

Profile identyfikacyjne	Ogółem		Belgowie		Litwini		Polacy	
	N	%	N	%	N	%	N	%
euroglobalny	67	21,8	33	32,7	15	14,3	19	18,8
wyrównany	35	11,4	4	4,0	19	18,1	12	11,9
z wycofaną sferą religijną	32	10,4	13	12,9	13	12,4	6	5,9
narodowo-euroglobalny	27	8,8	14	13,9	6	5,7	7	6,9
euroglobalno-religijny	26	8,5	3	3,0	10	9,5	13	12,9
regionalno-euroglobalny	18	5,9	13	12,9	3	2,9	2	2,0
regionalno-narodowy	17	5,5	5	5,0	8	7,6	4	4,0
z wycofaną sferą regionalną	16	5,2	-	-	4	3,8	12	11,9
narodowy	12	3,9	4	4,0	5	4,8	3	3,0
narodowo-religijny	12	3,9	1	1,0	7	6,7	4	4,0
regionalny	12	3,9	8	7,9	1	1,0	3	3,0
z wycofaną sferą euroglobalną	12	3,9	1	1,0	6	5,7	5	5,0
z wycofaną sferą narodową	11	3,6	2	2,0	4	3,8	5	5,0
Religijny	7	2,3	-	-	2	1,9	5	5,0
regionalno-religijny	3	1,0	-	-	2	1,9	1	1,0

Źródło: badania własne.

Z deklaracji ogółu badanych studentów programu Erasmus wynika, że najczęściej (21,8%) pojawiał się wśród nich profil euroglobalny. Profil ten świadczy o dominacji sfery euroglobalnej nad pozostałymi wymiarami identyfikacyjnymi. Równocześnie, występował on najczęściej wśród badanych studentów z Belgii (32,7%) oraz z Polski (18,8%). W trzech porównywanych grupach jedynie studenci litewscy nie cechowali się najwyższą częstotliwością występowania profilu euroglobalnego. Uzyskane wyniki badań świadczą o fundamentalnej roli kategorii ponadnarodowej w procesie budowania tożsamości mobilnych studentów, szczególnie tych pochodzących z Belgii i Polski.

W przypadku respondentów litewskich najwięcej badanych skupiał profil wyrównany (18,1%), który występował wśród 11,4% ogółu populacji badanych studentów programu Erasmus (11,9% Polaków i tylko 4% Belgów). Profil ten cechuje równe natężenie wszystkich identyfikacji: regionalnej, religijnej, narodowej i euroglobalnej. Oznacza to, że najczęściej badani Litwini posiadali zbilansowane, w porównaniu z dwiema pozostałymi grupami badanych, poczucie tożsamości kulturowej, co związane jest z brakiem dominacji którejkolwiek ze sfer.

Trzecim co do częstości występowania wśród badanych studentów programu Erasmus okazał się profil z wycofaną sferą religijną (10,4%). Wskazuje on na wycofanie sfery religijnej przy założeniu o wyższym i równym natężeniu pozostałych trzech identyfikacji. Najczęściej profil ten występuje wśród badanych studentów z Belgii (12,9%) oraz z Litwy (12,4%). Natomiast dwukrotnie rzadziej pojawił się wśród badanych studentów z Polski (5,9%). Wynik ten wskazuje, że szczególnie wśród studentów belgijskich i litewskich komponent religijny jest deklarowany najrzadziej, co świadczy o marginalizowaniu identyfikacji religijnej w profilu tych badanych. Wskazuje to na coraz mniejsze znaczenie religii, szczególnie w przypadku badanych Belgów i Litwinów, w procesie budowania tożsamości.

Wszystkie kolejne trzy profile zawierały w sobie komponent euroglobalny (narodowo-euroglobalny, euroglobalno-religijny, regionalno-euroglobalny), co świadczy o częstości pojawiania się tego komponentu wśród ogółu badanych studentów programu Erasmus. Profil narodowo-globalny skupiał 8,8% ogółu badanych. W trzech porównywanych grupach występował on najczęściej wśród badanych Belgów (13,9%) i dwa razy rzadziej wśród badanych Polaków (6,9%) oraz ponaddwukrotnie rzadziej wśród badanych Litwinów (5,7%). Natomiast profil euroglobalno-religijny występował w 8,5% ogółu badanej populacji. Porównując, najczęściej występuje on wśród badanych studentów polskich (12,9%), nieco rzadziej wśród litewskich (9,5%) i najrzadziej w grupie studentów belgijskich (3%). Szóstym pod względem częstości występowania jest profil regionalno-euroglobalny, występujący w 5,9% ogółu badanej populacji. W trzech porównywanych grupach profil ten jest obecny najczęściej wśród studentów belgijskich (12,9%) i tylko w przypadku 2,9% studentów litewskich i 2% polskich. Fakt, że komponent euroglobalny pojawiał się stosunkowo często w deklaracjach badanych, świadczy o istotnej jego roli w procesie budowania tożsamości mobilnych studentów.

Próbując spojrzeć na uzyskane wyniki badań w nieco inny sposób, poniżej dokonałam opisu częstości występowania poszczególnych profili identyfikacyjnych w trzech porównywanych grupach, stosując analizy komparatystyczne. W każdym przypadku ograniczyłam się do czterech kategorii ze względu na częstość występowania poszczególnych profili w porównywanych grupach. Brałam pod uwagę tylko te identyfikacje, które osiągnęły wynik procentowy bliski i wyższy od 10%. W jednym tylko przypadku jest on równy 9,5%.

Następujące profile identyfikacyjne najczęściej charakteryzowały badanych Belgów: euroglobalny (32,7%), narodowo-euroglobalny (13,9%), regionalno-euroglobalny (12,9%) oraz z wycofaną sferą religijną (12,9%). Uzyskane wyniki badań skłaniają do zaobserwowania trzech faktów. Pierwszy odnosi się do tego, że kategoria euroglobalna należy do pojawiających się najczęściej, ponieważ uwidacznia się w trzech na cztery najczęściej pojawiających się profilach identyfikacyjnych, co może świadczyć o jej ważności. Drugi fakt dotyczy powiązania profili identyfikacyjnych z miejscem, określonym terytorium regionu, narodu czy szerzej przestrzenią euroglobalną. Ponadto, w tej grupie badanych zauważalne jest marginalizowanie sfery religijnej w identyfikacjach. Podsumowując, badani mobilni Belgowie najczęściej budują swoje poczucie tożsamości na podstawie odczuwania przynależności do przestrzeni ponadnarodowej, jak również narodu i regionu. Natomiast marginalne miejsce zajmuje religia, co może wynikać z postępujących procesów sekularyzacji mających miejsce w tym kraju, podobnie jak w przypadku wielu państw Europy Zachodniej.

Do najczęściej pojawiających się profili identyfikacyjnych wśród badanych Litwinów należą: wyrównany (18,1%), euroglobalny (14,3%), z wycofaną sferą religijną (12,4%) oraz euroglobalno-religijny (9,5%). Można tu zauważyć zgodność w postaci dwukrotnego skupienia grupy badanych Litwinów wokół kategorii euroglobalnej oraz sprzeczność w identyfikacji religijnej, wskazywanej w jednym profilu, jako dominująca, w drugim natomiast jako wycofana. Na podstawie uzyskanych wyników badań można przypuszczać, że przestrzeń ponadnarodowa jest często obecna w procesie budowania tożsamości przez mobilnych studentów z Litwy. Ponadto, w przypadku elementu religii można zauważyć pewnego rodzaju skrajność, związaną z jednej strony z dominacją, z drugiej, z wycofaniem tej sfery w procesie budowania tożsamości wśród badanych Litwinów. Może być to związane z obecnymi trendami, szczególnie w Europie Środkowej i Wschodniej, gdzie część społeczeństwa pozostaje wierna religii, przypisując jej ważną rolę, podczas gdy w innych środowiskach pojawiają się zniechęcenie, obojętność, a nawet wrogość do treści religijnych.

W przypadku badanych Polaków następujące cztery profile identyfikacyjne najczęściej charakteryzowały tę grupę respondentów: euroglobalny (18,8%), euroglobalno-religijny (12,9%), wyrównany (11,9%) oraz z wycofaną sferą regionalną (11,9%). Jedyną cechą wspólną łączącą wymienione w przypadku respondentów polskich profile jest częstość występowania kategorii euroglobalnej (dwukrotnie w czterech najczęściej pojawiających się profilach identyfikacyjnych). Można również zauważyć, że identyfikacja religijna należy do kluczowych elementów służących w budowaniu profilu identyfikacyjnego badanych Polaków. Natomiast przestrzeń regionu jest

przestrzenią marginalizowaną w tej grupie. Przy całej złożoności własnego poczucia tożsamości badani Polacy szczególnie doceniają znaczenie komponentu europejskiego, który mogło podsyć uczestnictwo w międzynarodowej mobilności edukacyjnej, zamieszkiwanie innej niż własny kraj przestrzeni w Europie oraz przystąpienie naszego kraju do struktur UE. Średnio, niespełna co ósmy respondent polski łączył elementy europejskie z religijnymi, co wskazuje, że sfera *sacrum* jest istotna w perspektywie poczucia tożsamości młodych Polaków.

DYSKUSJA WYNIKÓW BADAŃ WŁASNYCH

Badania z zastosowaniem Koncepcji profili identyfikacyjnych prowadzone były m.in. przez Dorotę Misiejuk. Z uzyskanych przez autorkę danych wynika, że młodzież gimnazjalna z terenów północnej części historycznego Podlasia najczęściej posiada profil z wycofaną sferą euroglobalną, kolejno występowały profile narodowo-wyznaniowy czy regionalno-wyznaniowy, które wskazują na częstsze przywiązanie tej grupy badanej do religii, narodu czy regionu (2013, s. 214–215). Natomiast Mirosław Sobiecki prowadząc badania wśród studentów na Grodzieńszczyźnie, otrzymał wyniki wskazujące na najczęstsze występowanie profilu wyrównanego oraz z wycofaną sferą euroglobalną (2007, s. 245–250). Oba rezultaty badań dostarczają informacji o marginalizowaniu sfery euroglobalnej wśród badanych¹. Podobny wniosek można sformułować na podstawie wyników badań uzyskanych przez Elżbietę Trubiłowicz, w których okazało się, że jedynie 22,4% badanych studentów wskazało na silną identyfikację z Europą (2006, s. 61). Uzyskane przeze mnie wyniki badań egzemplifikują odmienny proces, związany z rozbudowywaniem tożsamości społeczno-kulturowej od tożsamości lokalnej, regionalnej, przez narodową ku europejskiej i globalnej. Kategoria identyfikacji euroglobalnej jest najczęściej obecna wśród ogółu badanej młodzieży akademickiej, co może stanowić rezultat uczestnictwa w międzynarodowej mobilności edukacyjnej i bezpośredniego doświadczania kontaktów z przedstawicielami innych kultur.

Uczestnictwo w międzynarodowej mobilności edukacyjnej oraz doświadczanie wzmożonych kontaktów z przedstawicielami odmiennych kultur może sprzyjać zjawisku poszerzania identyfikacji od lokalnej, regionalnej przez narodową ku europejskiej i globalnej oraz nabywaniu przez badanych studentów programu Erasmus tożsamości otwartej, wielowymiarowej, rozbudowanej.

¹ Podobne rezultaty badań otrzymane zostały wśród nieletnich. Więcej: K. Konaszewski, Autoidentyfikacje młodzieży nieprzystosowanej społecznie na przykładzie wychowanków Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Goniądzu [w:] A. Olubiński, M. Suska-Kuźmicka (red.), Zagrożone społeczeństwo. Od źródeł zagrożeń i patologii do profilaktyki i wsparcia, Kraków, 2015, s. 151–161; idem, Kształtowanie tożsamości młodzieży nieprzystosowanej w środowisku otwartym, [w:] K. Sawicki, K. Konaszewski (red.), Środowiskowy wymiar niedostosowania, teorie – badania – praktyka, Białystok 2014, s. 70–78.

BIBLIOGRAFIA

- Cybal-Michalska, A. (2010). W stronę globalnej cywilizacji przyszłości – o potrzebie twórczego dialogu z innością. *Ars inter Culturas*.
- Blumer, H. (2007). *Interakcjonizm symboliczny*. Kraków: Zakład Wydawniczy Nomos.
- Dyczewski, L. (1995). *Kultura polska w procesie przemian*. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Dyczewski L. (2000). Tożsamość społeczno-kulturowa w globalizującym się świecie. *Kultura i Społeczeństwo*, 1.
- Jawłowska, A. (2001). Tożsamość na sprzedaż. W: eadem (red.), *Wokół problemów tożsamości*. Warszawa: Literackie Towarzystwo Wydawnicze.
- Kłoskowska, A. (1982). *Kultura masowa. Krytyka i obrona*. Warszawa: PWN.
- Konaszewski, K. (2014). *Kształtowanie tożsamości młodzieży nieprzystosowanej w środowisku otwartym*. W: K. Sawicki, K. Konaszewski (red.), *Środowiskowy wymiar niedostosowania, teorie – badania – praktyka*. Białystok: Agencja Wydawnicza Ekopress.
- Konaszewski, K. (2015). *Autoidentyfikacje młodzieży nieprzystosowanej społecznie na przykładzie wychowanków Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Goniądzu*. W: A. Olubiński, M. Suska-Kuźmicka (red.), *Zagrożone człowieczeństwo. Od źródeł zagrożeń i patologii do profilaktyki i wsparcia*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Magris, C. (2009) *Tożsamość to matrioszka: suma spotkań i opowieści*. Herito. *Dziedzictwo, Kultura, Współczesność*, 2.
- Malewska-Peyre, H. (1992). *Ja wśród swoich i obcych*. W: P. Boski, M. Jarymowicz, H. Malewska-Peyre (red.), *Tożsamość a odmiennosc kulturowa*. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Psychologii PAN.
- Mamzer, H. (2002). *Tożsamość w podróży. Wielokulturowość a kształtowanie tożsamości jednostki*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Markowska, D. (1999). *Teoretyczne podstawy edukacji międzykulturowej*. *Kwartalnik Pedagogiczny*, 4.
- Misiejuk, D. (2013). *Dziedzictwo i dziedziczenie w kontekście procesów socjalizacji. Studium teoretyczno-empiryczne o procesach dziedziczenia kulturowe na historycznym pograniczu Podlasia*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersyteckie Trans Humana.
- Nikitorowicz, J. (2001). *Pogranicze. Tożsamość. Edukacja międzykulturowa*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersyteckie Trans Humana.
- Nikitorowicz, J. (2002). *Edukacja międzykulturowa wobec dylematów kształtowania tożsamości w społeczeństwach wielokulturowych*. W: M. Malewska, B. Śliwerski (red.), *Pedagogiki i edukacja wobec nowych wspólnot i różnic w jednoczącej się Europie*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Nikitorowicz, J. (2009). *Edukacja regionalna i międzykulturowa*. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.

- Palka, S. (2006). *Metodologia. Badania. Praktyka pedagogiczna*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Sobecki, M. (2007). *Kultura symboliczna a tożsamość. Studium tożsamości kulturowej Polaków na Grodzieńszczyźnie z perspektywy edukacji międzykulturowej*. Białystok: Wydawnictwo Trans Humana.
- Sobecki, M. (2009). Profile identyfikacyjne w analizie tożsamości kulturowej. W: L. Dyczewski, D. Wadowski (red.), *Tożsamość polska w odmiennych kontekstach. Tożsamość osób, zbiorowości, instytucji*, t. I, Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Trubiłowicz, E. (2006). *Studenci i ich świat – od stanu wojennego do Unii Europejskiej*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- UNESCO – Weltkonferenz über Kulturpolitik. Mexico 1983, pp. 20–21, za: Bartz, B. (1997). *Idea wielokulturowego wychowania w nowoczesnych społeczeństwach*. Duisburg–Radom: Wydawnictwo Instytutu Technologii i Eksploatacji.
- Wiloch, T. J. (1970). *Wprowadzenie do pedagogiki porównawczej*. Warszawa: PWN.

IDENTIFICATION PROFILES OF ACADEMIC YOUTHS FROM SELECTED EUROPEAN UNION COUNTRIES

ABSTRACT: The continuing processes of globalization and European integration are conducive to social mobility. In these global trends, universities also make it possible for students to participate in international mobility. I assume that periodic exposure to cultural differences and experiencing intensified contacts with representatives of other cultures affect the process of individual identity formation. The Concept of Identity Profiles (M. Sobecki, 2007, 2009) is a theoretical framework of the text. The research was conducted among Belgian, Lithuanian and Polish students using diagnostic survey methods and survey technique. Results of the research show that academic youths participating in international educational mobility develops their sense of identity toward euroglobal dimension, meanwhile maintaining a sense of local-regional and national identity. These results may indicate that students expand their sense of identity toward open and multidimensional identity.

KEYWORDS: identification profiles, academic youth, international mobility, comparative study

